

Α'.

Ὀδοποιία.

Καιρὸς εἶναι ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὴν Ἑλλάδα, ὅποια αὕτη πραγματικῶς εἶναι, καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅποια ὄφειλε νὰ ᾔηαι. Τοῦτο προτίθεται σήμερον νὰ πράξῃ διὰ μιᾶς σειρᾶς ἄρθρων, τὰ ὅποια συνιστῶ εἰς τὴν ἐμβριθῆ μελέτην τῶν τε κατόχων ἑλληνικῶν χρεωγράφων, καὶ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Σημειῶ δὲ ἐν πρώτοις, ὅτι δὲν ἐπιδιώκω οὐδένα πολιτικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ θέλω ἀπλῶς νὰ καταδείξω τὴν παροῦσαν κατάστασιν καὶ τινὰς τῶν κατεπειγυστῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῦτοις δὲ τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὰς φυσικὰς αὐτῆς ἱκανότητας, αἵτινες, ἀναπτυσσόμεναι παρὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, θὰ παράσχωσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὰ μέσα νὰ φανῶσι δίκαιοι πρὸς τοὺς δανειστάς των, νὰ τύχωσι πλήρους ἐμπιστοσύνης παρὰ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης χρηματιστηρίων καὶ νὰ εὕρωσιν ἀργύριον ἀποχρῶν πρὸς τε τὰς νῦν καὶ τὰς μελλούσας περιστάσεις τῆς πατρίδος των.

Σήμερον ἀρκοῦμαι εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ ὁδῶν, τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀνάγκην μεγίστην. Ἀκολούθως δὲ θὰ διαλάβω ἐκ ἐκτάσει περὶ ἄλλων ἀντικειμένων, συντελεσάντων εἰς τὴν ὕλικήν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν συγκατάλειξιν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν εὐδαιμονούντων καὶ πεπολιτισμένων ἔθνων· ἐννοῶ δὲ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν, τὴν κατασκευὴν λιμένων καὶ φανῶν, τὴν σημαντικότητά τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, τὴν καλλιέργησιν τῶν δημοσίων γαιῶν καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν φάρων αὐτῶν, τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἐπεκταθῇ καὶ θὰ βελτιωθῇ ἡ κατεργασία τῆς ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας, καὶ ἡ τῶν ἀγρῶν ἄρδευσις κλ. τὴν σπουδαιότητα τῶν ἑλληνικῶν μαρμάρων ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν, τὰ ὀρυκτὰ, τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἰχθυοτροφεῖα, τὴν σημαντικότητα τῶν τραπεζῶν, τὴν σύστασιν χρεωλυτικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τῶν προσόδων τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν παλαιῶν αὐτῆς χρεῶν, τὴν βελτίωσιν τῆς καλλιέργειας τῆς σταφίδος, τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς τῆς μετᾶξης, τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ θάμβακος, καὶ πολλὰς ὑγειονομικὰς βελτιώσεις ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν ταῖς δῆμοις τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες εἶναι ἀναπόφευκτοι εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθόλου γεωργίας. Ἀρχομαι δὲ, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῶν ὁδῶν, ἥτοι ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνίας.

Ἰσως δὲν θὰ πιστεύσωσι πολλοὶ ὅτι κατὰ τὸν ἐννεακαίδεκατον αἰῶνα, ἡ Ἑλλάς, ἡ ἀποτελοῦσα ἤδη ἴδιον βασίλειον. μόλις ἔχει ὀλγώτερα τῶν 160 χιλιομέτρων ὁδῶν. Καὶ ὅμως αὕτη εἶναι ἡ εἰλικρινὴς ἀλήθεια. Ὁ νεαρὸς καὶ πεφωτισμένος βασιλεὺς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φιλοπατρίδων ὑπουργῶν καὶ φιλεργοτάτων ὑπηκόων, ἔχει ἐνώπιόν του καλλίστην εὐκαιρίαν ἵνα πορίσῃ τῇ Ἑλλάδι πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν

εὐημερίαν καὶ εἰς τὴν ὑλικὴν εὐτυχίαν τῆς· πάντες δὲ οἱ φιλέλληνες θὰ ἐκφωνήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ χαρᾶς «ἐμπρός, καὶ μετὰ θάρρους!!» Πρὸ δισχιλίων ἑτῶν ἡ Ἑλλάς ἦτο μεγάλη καὶ πρώτη μάλιστα κατὰ τὴν καλλινεχίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Δύναται δὲ καὶ πάλιν, ἐὰν θέλῃ, νὰ ἀποβῇ μεγάλη, ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ ὀδηγήσῃ τὴν δρασιμότητα καὶ τὴν φιλεργίαν τῶν τέκνων τῆς εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν καὶ νὰ καταπέσῃ τοὺς ξένους, ἵνα τὴν βοηθήσωσι.

Μέχρι τοῦ νῦν, οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἐφημιόσθησαν ὡς ἀγαθοὶ ὁδοποιοί· ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῶν ἀνάγκη τῶν ὁδῶν. Ὡς ἔθνος θεωρούμενοι, ἐδείχθησαν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ὑπῆρξαν ὁδοποιοὶ ἐπιτηδεϊότατοι· ὅπου ἐπάτησαν οἱ τῆς Ῥώμης λεγεῶνες, ἀνέδειξαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁδοποιίαν μέρος τῆς θεσμοθεσίας, ἣν ἐπέβαλον εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας, διότι ἐνόμισαν αὐτὰς ἀναγκαιοτάτας εἰς τὴν τακτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀγαθὴν κυβερνήσιν ἐκείνων. Δὲν βλέπομεν δὲ διὰ τίνα λόγον οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες θὰ ὑστερήσωσιν ἢ θὰ ἀποτελέσωσι τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος.

Ἡ τῶν ὁδῶν σημαντικότητα εἶναι τοσοῦτον οὐσιώδης εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος, ὥστε οἱ πόροι αὐτῆς δὲν δύναται οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ν' ἀναπτυχθῶσιν ἄνευ πλήρους τινὸς συστήματος ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας. Ἐνὶ λόγῳ ἡ τῆς Ἑλλάδος εὐημερία εἶναι πᾶγμα ἀνέφικτον ἄνευ ὁδῶν· τοῦτου δὲ ἕνεκα ὑπολαμβάνω τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ὡς τὴν πρωτίστην ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ὁδοὶ θὰ κακαστήσωσι τὴν ταχυδρομικὴν ὑπαρξίαν ταχυτέραν καὶ τακτικωτέραν· θὰ διαδίδωσιν ἀστραπηδὸν τὰς νεωτέρας εἰδήσεις εἰς ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Διὰ τοῦ συστήματος τῶν ὁδῶν, τὰ τῆς γεωργίας προϊόντα θὰ μετακομίζωνται εἰς τὰς ἀγοράς πολὺ εὐθυνότερον ἢ νῦν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον εἰς τε τὸν πωλητὴν καὶ εἰς τοὺς ἀγοραστὰς, — ἐν ᾧ σήμερον ἡ δαπάνη τῆς εἰς τὰς ἀγοράς μετακομίσεως τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας ἀναλογεῖ πρὸς πεντήκοντα τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν.—Ὅλως δὲ ματαία θὰ ἦτο ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀποξήρανσις τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ἐλῶν, ἐὰν μὴ στρωθῶσι συγγρῶνως ὁδοὶ ὅπως εὐκολώτερον καλλιεργηθῶσι τὰ ἄγονα ἐκεῖνα μέρη. Σμικρὰν ὠφέλειαν θὰ παράσχωσιν αἱ τῆς Ἑλλάδος κόλποι καὶ οἱ λιμένες, ἐὰν μὴ συνδεθῶσι διὰ τῶν ὁδῶν μετὰ τῆς μεσογίου. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως ὁδῶν διαμένουσιν ἀγεώρητοι αἱ δημόσιαι γαῖαι καὶ παρακμάζουσι θαυμνὸν οἱ ἐθνικοὶ ἐλαῖνες. Τί ὠφελουσι τὴν Ἑλλάδα τὰ ἀνεξάντλητα καὶ ἀπαράμιλλα τοῦ μαρμάρου λατομεῖα, ἐὰν μὴ διευκολυνθῇ διὰ τῆς ὁδοποιίας ἡ τοῦ μαρμάρου μετακόμισις εἴτε εἰς τὰς πόλεις πρὸς ἀνέγερσιν λαμπρῶν οἰκοδομημάτων, εἴτε εἰς τοὺς λιμένας, ὅπως ἀποσταλῇ εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν; Εὐρύτατοι ἄγροί θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν φυτεῖαν τῆς σταφίδος, ἐὰν οὗτοι διὰ τῶν ὁδῶν συνδεθῶσι μετὰ τῆς παραλίας. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ θαύματα καὶ ἐκτεταμένα ὁδοὶ θὰ μείνωσιν ἀναμφιβόλως ὅπως ἔχουσι τανῦν, ἐὰν μὴ ἀνοιχθῶσι δι' ὁδῶν, διευκολυνουσὶν τὴν ὀλιγοδάπανον μετακόμισιν τῆς ξυλείας χάριν τῶν τεκτόνων καὶ τῶν ναυπηγῶν, οἵτινες ἀναγκάζονται δυστυχῶς σήμερον κατὰ μέγα μέρος νὰ πορίζωνται αὐτὴν ἐκ τῆς ἁλλοδαπῆς ἀντὶ ἀδράς τιμῆς.

ἐνῷ, ἐὰν κατεσκευάζοντο ὁδοί, ἡ Ἑλλάς θὰ ἐξῆγε θεβαίως τὴν καλλίστην καὶ στερεωτέραν ξυλείαν καὶ θὰ ἐξαπέστελλε καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τὸ πρῶτιστον εἶδος τοῦ δρυϊνοῦ καὶ καστανέου ξύλου.

Ἄς στρέψωμεν τὰ βλέμματα εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ὅσῳ ἄλλοτε ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ ὁδοί, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπληθύνοντο οἱ κάτοικοι καὶ αὐτοῦ τοῦ δυτικωτάτου μέρους τῶν Ἠνωμένων τῆς Ἀμερικῆς πολιτειῶν, κατωρθώθη δ' οὕτω ἡ εἰς τοὺς ἀνατολικωτάτους λιμένας μετακόμισις δυτικῶν προϊόντων τέως ἀγνώστων. Καὶ ἡμεῖς δὲ, μήπως δὲν συνείδωμεν, εἰ καὶ λίαν ὀψέ, τὴν μεγάλην ἀνάγκην καὶ τὴν πολὺ μεγαλειτέραν ὠφέλειαν τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ ὁδοποιίας, δι' ἧς μεταφέρομεν ἤδη τὰ ἐκείθεν προϊόντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λιμένας καὶ εἰς πάσας τῆς ὑψηλοῦ τὰς ἀγοράς; Νομίζω, ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀρκοῦσιν, ὅπως δείξωσι τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὁδῶν. Μεταβαίνω ἤδη εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ἵνα δηλαδὴ ἐξετάσω τὸ τε εἶδος τῶν ἀπαιτούμενων ὁδῶν, τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐφικτὴν ἔκτασίν των, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰ οικονομικὰ μέσα, δι' ὧν αὐταὶ δυνατόν νὰ στρωθῶσιν ὅσον τάχιστα.

Περὶ μὲν τοῦ εἶδους τῶν ὁδῶν τῶν συντελουσῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς Ἑλλάδος, νομίζω, ὅτι καὶ διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον τῆς κατασκευῆς καὶ διὰ τὸ κατάλληλον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἵπποσιδηροδρομοὶ θὰ ᾔσαν προτιμότεροι. Πλὴν σιδήρου, ἡ Ἑλλάς κένηται ὅλον τὸ ἐπίλοιπον ὀλικόν, τὸ ἀπαιτούμενον εἰς τὴν εὐθνήν τῶν ἵπποσιδηροδρόμων κατασκευήν. Αὕτῃ ἡ φύσις τῆς χώρας δὲν παρεμβάλλει μεγάλα εἰς τοῦτο προσκόμματα. Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος δὲν συναποτελοῦσι συνεχῆ τινα καὶ ἀδιάλειπτον ἄλυσιν, ἀλλ' εἶναι ἡ μεμονωμένα ἢ σειραὶ διακεκομμένα, ὥστε αἱ περὶ τοὺς πρόποδας αὐτῶν καμπύλαι διευθύνσεις τῶν ἵπποσιδηροδρόμων θὰ ᾔσαν εὐκόλαι καὶ θὰ συνέδουν τὰς πρὸς ἀλλήλας περαιτέρω τῶν ὁρέων τούτων ἀπωσισμένας χώρας καὶ πόλεις. Πέποιθα, ὅτι ὀλίγον γρόνον, ἀφοῦ στρωθῶσιν αἱ ὁδοὶ αὗται, ἡ Ἑλλάς θὰ ἀναπτυχθῇ τοσοῦτον, ὥστε ἀμέσως ἡ τοῦ ἐμπορίου ἐπίδοσις θὰ καταστήσῃ ἐπαισητοτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας ἀντικαταστάσεως τῶν ἵπποσιδηροδρόμων διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἀτμαμαζῶν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖ νὰ στρωθῶσιν ἀπλᾶ γραμμαὶ ἵπποσιδηροδρόμων, αἵτινες δυνατόν νὰ γένωσι διπλαῖ χρόνου προϊόντος. Ἐλάσματα σιδήρου ἐξ εἰκοσι καὶ ὀκτῶ λιτρῶν τὸν γραμμικὸν πῆχυν δύναται νὰ εὕρῃ τις ἀρκούντως στερεά. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν Ἑλλάδι καὶ πάμπολλοι ἐργάται, ἀρκούμενοι εἰς ἡμερήσιον μισθὸν ἐνὸς σελίνου καὶ ἡμίσεως. Αἱ ὁδοί, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω περιέγραψα, δυνατόν νὰ στρωθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἀντὶ τιμῆς μικροτέρας τῶν 500 λιτρῶν στερλινῶν δι' ἕκαστον χιλιόμετρον, δύνανται δὲ καὶ πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπισκευασθῶσι· δύο ἵπποι ἢ ἡμίονοι θὰ σύρῃσιν εὐκόλως τριῶν τόνων βάρος ἐπὶ τρία χιλιόμετρα τὴν ὥραν. Ἡ ἔκτασις τῶν ὁδῶν τούτων πρέπει νὰ ᾔῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Πρέπει δηλονότι νὰ ἐκτείνωνται εἰς πᾶν μέρος, ὅπόθεν δυνατόν νὰ μετακομίζωνται προϊόντα εἰς τὴν ἐργυράτην ἢ εἰς τὴν καλλίστην ἀγοράν. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ὁδῶν ἐν τοῖς δάσει καὶ ἐν τοῖς λατομείοις τῆς Ἑλλάδος.

Πρώτιστος καὶ ἀναγκαϊότατος ἵπποσιδηρόδρομος εἶναι κατ' ἐμὲ, ὁ ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας· ἐκείθεν δὲ εἰς Πεντελικόν· διὰ τούτου μόνου θὰ διπλασιασθῇ τὸ ἐμπόριον τῆς πρωτεύουσας, τὰ δὲ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ θὰ μετακομίζωνται εἰς Πειραιᾶ, ἵνα ἐξαποστέλλωνται εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν.

Ἡ δευτέρα γραμμὴ πρέπει νὰ ἐκτείνηται πορρότερω ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Θήβας, εἰς Λεβαθεῖαν, εἰς Τιθορέαν (Κελίτσαν) καὶ Ὑπάτην. Ἐτέρᾳ σημαντικῇ γραμμῇ, σχηματίζουσα ὁρθὰς σχεδὸν γωνίας μετὰ τῆς πρώτης, πρέπει νὰ ἐκτείνηται ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Νέας Μιζέλλας ἐν τῷ κόλπῳ τῷ Παγασητικῷ. Διὰ τῶν ὁδῶν τούτων καὶ τῶν διακλαδώσεών των θὰ μετακομίζωνται πολλαχόσε τὰ τῆς χώρας προϊόντα ἰδίως δὲ ἡ ἀρίστη τῶν δασῶν ξυλεία θὰ μεταφέρηται εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ, θὰ ἐξαποστέλληται εἰς τὴν ἁλλοδαπὴν ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου διὰ τοῦ Ἀδρίου, ἢ εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἅπασαι αἱ ὁδοὶ θὰ ἀποδώσωσι μετ' ὀλίγον ὠφέλειαν πολλαπλασίονα τῶν χρημάτων, ἅτινα θὰ δαπανηθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν. Ἡ σημερινὴ πολυδάπανος μετακόμισις δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς γνώμων καὶ ὡς κριτήριον περὶ τῆς αἰσίας ἢ μὴ αἰσίου ἐπιδόσεως, ἣν θὰ λάβῃ ἀκολούθως τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν νέων ὁδῶν. Νομίζω, λοιπὸν, ἐὰν στρωθῶσιν ἐν μόνῃ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι 500 χιλιάμετρα πρωτευόντων καὶ δευτερευόντων ἵπποσιδηροδρόμων, ἡ ἐξαγωγή θὰ τριπλασιασθῇ ἐντὸς πενταετίας καὶ θὰ συντείνῃ, ὅπως κανονισθῇ τὸ περὶ προσόδων κεφάλαιον ἅπαξ διὰ παντός ἐπὶ στερεῶν βάσεων. Οὐδεμίαν ἐνταῦθα ἐποίησα μνείαν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὁδῶν, διότι ἤρκεσθην νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς μόνην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ὅμως καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ κατεπείγουσα ἀνάγκη τῶν σωτηρίων μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ κυριώτερον τῶν ζητημάτων. Τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνων μέσων θὰ στρωθῶσιν αἱ ὁδοὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος; Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κυβερνήσις καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος δὲν δύνανται νὰ κατασκευάσωσι τὰς ὁδοὺς ταύτας ἄνευ ξένης βοηθείας· ἀλλ' οὐδὲ πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θὰ τύχωσι βοηθείας ξένης, ἐὰν μὴ πρότερον δειχθῶσι πρόθυμοι, ἵνα ἔλθωσιν εἰς ὀριστικὸν καὶ εὐάρεστον συμβιβασμὸν μετὰ τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας οἱ τῶν χρεωγράφων κάτοχοι ἔχουσιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι οἱ τῶν χρεωγράφων κάτοχοι δὲν ἀπαιτοῦσι νὰ συμβιβασθῶσι μετὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ ὅροις σκληροῖς καὶ ἀντικειμένοις πρὸς τὴν νόμιμον τῆς Ἑλλάδος πρόδον καὶ ἐπίδοσιν, ἀλλὰ τούναντίον ἐπὶ τοιούτων μόνον βάσειν ἐφ' ὧν θὰ ἐρείσθῃ ἡ μέλλουσα εὐημερία τῆς Ἑλλάδος, ἀρκοῦμενοι ἅπλως εἰς τρόπον ἐξασφαλίζοντα αὐτοῖς τὴν παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπότισιν τῶν εἰς αὐτοὺς ὀφειλομένων. Ἀπαιτοῦσιν ὀριστικὸν τινα καὶ πρόχειρον συμβιβασμὸν τῶν ἀξιώσεων των, ὅπως βοηθήσωσι τὴν Ἑλ-

λάδα νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς πόρους τῆς καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς προσόδους τῆς. Δὲν ἀμφισβῆλλον, ὅτι αἱ ὁδοὶ, ὡς ἀνωτέρω περιεγράφησαν, θὰ ᾔηται τὸ πρῶτιστον μέσον, δι' οὗ ἡ Ἑλλάς μέλλει ν' ἀποβῇ ὅποια ἔπρεπε σήμερον νὰ ᾔηται. Διὰ τῶν ὁδῶν θὰ ἐπεκταθῇ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδος, τῆς μετὰξης, τοῦ καπνοῦ, τοῦ θάμβακος, τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν. Διὰ τῶν ὁδῶν θὰ ἀποξηρανθῶσιν αἱ λίμναι καὶ τὰ ἔλη, θὰ εὗρεθῇ ξυλεία ἀποχρῶσα καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν καὶ εἰς ἐξαγωγὴν, θὰ σταλῶσι δὲ καὶ ἐξαίρετα μάρμαρα εἰς ἀπωρισμένας χώρας. Ἀπὸ πάντων δὲ τούτων οὐδεὶς ἄλλος θὰ ὠφεληθῇ διαρκέστερον παρὰ τοὺς Ἕλληνας.

Σχέδιον τῶν προτεινομένων ὁδῶν καὶ τῶν ἀποστάσεων.

Ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας	6	χιλιόμετρα.
Ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πεντελικὸν	3	»
Ἀπ' » εἰς Θήβας	36	»
Ἀπὸ Θηβῶν εἰς Λεβαθεῖαν	22	»
Ἀπὸ Λεβαθείας εἰς Βελίτσαν	18	»
Ἀπὸ Βελίτσας εἰς Ὑπάτην	44	»
Ἀπὸ Ἀμβρακικοῦ κόλπου εἰς		
Νέαν Μιζέλαν	63	»
	189	»
Διακλαδώσεις ὁδῶν	86	
Σύνολον	275	»

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι, ἐνῷ τὰ βαρέα ἐμπορεύματα θὰ μετακομίζωνται διὰ τῶν πρωτευόντων ἵπποσιδηροδρόμων ἐπὶ τρία χιλιόμετρα τὴν ὥραν, οἱ αὐτοὶ ἵπποσιδηρόδρομοι θὰ χρησιμεύσιν εἰς τὴν ταχυδρομικὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν εὐαφροτέρων ἐμπορευμάτων ἐπὶ δώδεκα χιλιόμετρα τὴν ὥραν, ὥστε ἐντὸς 24 ὥρῶν γράμματα καὶ μικρὰ κιθώτια θὰ φθάνωσιν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς ἡπείρου Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῶν προταθέντων ἵπποσιδηροδρόμων δυνατόν, ἐὰν θέλωσιν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐργάζωνται δι' ἐλαφρῶν ἀτμοκινήτων μηχανῶν χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ τὸ παράπαν ἡ τῶν ὁδῶν κατασκευή. Τότε αἱ μὲν ἐπιστολαὶ καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐμπορεύματα θὰ μετεφέροντο ἐπὶ 25 χιλιόμετρα τὴν ὥραν, τὰ δὲ βαρύτερα ἐμπορεύματα ἐπὶ 10 χιλιόμετρα τὴν ὥραν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων.

Ὁ ἀπὸ Ἀρτης εἰς Νέαν Μιζέλαν ἵπποσιδηρόδρομος καὶ αἱ διακλαδώσεις τοῦ ἀπαιτοῦσιν ἐλάσματα σιδήρου 18 λιτρῶν τὸν γραμμικὸν πῆχυν ὥστε ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων 275 χιλιομέτρων, τὰ μὲν 126 θὰ στρωθῶσι δι' ἐλασμάτων σιδήρου ἐκ λιτρῶν 28 τὸν πῆχυν, τὰ δε λοιπὰ 149 ἐκ λιτρῶν 18 τὸν πῆχυν, κλ.

Τὴν σήμερον τὰ ἀτμοκίνητα τοῦ Αὐστριακοῦ Λόυδ μεταβαλίνουνσι

καθ' ἐβδομάδα ἀπὸ τοῦ παγασητικοῦ κόλπου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Σμύρνην, ἄλλα δὲ γαλλικὰ ἀπὸ Βώλου εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἷς δὲ μόνον τῆς ἐβδομάδος καταπλέουσιν ἐλληνικὰ ἀτμοκίνητα εἰς Νέαν Μιζέλαν. Ὡστε τὸ πραγματικὸν ἐνεργὸν ἐμπόριον ἐν ταῖς θαλάσσαις ταύταις δύναται νὰ πολλαπλασιασθῇ, ἐὰν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐμπορεύματα μεταφέρονται ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου διὰ τῆς Ἀρτης, παρὰ τὴν ὄρειον Ἑλλάδα, εἰς τὸν κόλπον τὸν παγασητικόν. Καὶ τὰ ἀτμοκίνητα δὲ τῆς ἀγγλοελληνικῆς ἐταιρίας καταπλέουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τὸν παγασητικὸν κόλπον· ἐνδεχόμενον δὲ νὰ πράξωσι τοῦτο καὶ πλοῖα τουρκικά. Τότε δὲ τὸ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐμπόριον θὰ ἐφελέκυσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Κερκύρα, Τεργέστη καὶ Ενετίᾳ.

Β'.

Γεωργία.

Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ γῆ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἑλλάδος εἶναι κατ' ἐξοχὴν καλλιεργήσιμος καὶ δύναται ν' ἀνταμείψῃ μυριοπλασίως τὸν ἀνασκάπτοντα αὐτὴν γεωπόνον. Ἐνῷ ἄλλαι μὲν χῶραι παράγουσιν ἀπλὴν βοτάνην, ἄλλαι δὲ δημητριακοὺς καρποὺς, ἡ Ἑλλὰς παράγει τὰ πολυτιμώτατα καὶ ποικιλώτατα προϊόντα. Μέγα μέρος αὐτῆς δύναται δηλονότι νὰ παράξῃ σῖτον πλείοτερον ἢ ὅσου ἔχει ἀνάγκη ἡ χώρα· ἄλλο μέρος αὐτῆς εἶναι λίαν ἐπιτήδειον εἰς νομάς βοσκημάτων· αἱ δὲ σείραι τῶν ὀρέων τῆς παρέχουσιν ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς αἰγας. Ἀλλὰ παρεκτὸς τούτων, ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλα μέρη εὐρύτατα, ὅποθεν δυνατόν νὰ συναχθῇ πολῦτιμος θερισμὸς τοῦ ὁποίου ἀμοιροῦσιν οἱ ἄλλαι χῶραι. Σήμερον προτίθεται νὰ περιγράψω ὅποια ταῦτα τὰ ἰδιαίτερα προϊόντα, ὅσα δύναται νὰ παράξῃ ἕκαστον μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τίνι τρόπῳ ἤθελε βελτιωθῇ καὶ προαχθῇ ἡ καλλιέργεια αὐτῶν. Θέλω διαλάβει περὶ σταφίδος, περὶ ἀμπελώνων, ἐλαιῶνων, καπνοῦ, σησάμου, μετάνης, βάμβακος, ὁπωρῶν καὶ διαφύρων ἄλλων βαρυτίμων προϊόντων, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀπαιτοῦσιν ἰδιαίτεράν τινά καλλιέργειαν, τὰ δὲ δύναται νὰ παραχθῶσι κατὰ τὸν τρόπον τὸν συνήθη εἰς πάσας τὰς γεωπονικὰς χώρας.

Ὁ ἐν Ἑλλάδι τρόπος τοῦ καλλιεργεῖν τὴν γῆν εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖος, ὅσον δύναται τις νὰ φαντασθῇ· εἶναι τοσοῦτον νηπιώδης καὶ ἄξεστος, ὥστε, ἐὰν μὴ ἐβούλητο αὐτὸ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος, τὰ προϊόντα τῆς χώρας θὰ ἦσαν ὀλίγιστα καὶ ὅπως ἀσήμαντα. Ἀς φαντασθῶμεν χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ μόνον ὄργανον τοῦ γεωπόνου εἶναι τὸ σκαπάνιον, ἀγνοοῦνται δὲ παντελῶς τὸ δμάλιτρον, τὸ λιγαρίον, τὸ κοπρικὸν δίκρανον, καὶ ἡ ὥστῃ μονότροχος ἀμάξα. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ὁδῶν ἡ δι' ἀμαξίων μετακίνησις τῆς κόπρου οὔτε γινώσκειται οὔτε ἐκτιμᾶται· καθόλου δ' εἰπεῖν, ὁ Ἕλλην γεωπόνος δὲν ἔχει ἰδέαν ἢ ἀνάγκην τῶν συνήθων παρ' ἡμῖν γεωπονικῶν ἀμαξίων. Τὸ ἐλληνι-

κὸν ἄροτρον ἔπρεπε μὰ τὴν ἀλήθειαν νὰ φυλάσσεται σήμερον ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς μουσείοις τῆς τοῦ Ἡροδότου ἐποχῆς, οὐχὶ δὲ νὰ ᾔηται ἐν χρήσει ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι. Τοῦτο δὲ, εἰσδύει βαθέως εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ ξύει ἀπλῶς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς· ἐπομένως οὔτε τὴν μαλακύνει, οὔτε τὴν ἀραιώνει, ἵνα δεχθῇ τὸν νέον σπόρον. Ὡσαύτως δὲν ὑπάρχουσι λιμηνικαὶ μηχαναὶ, ὅπως ἐντελέστερον καὶ ταχύτερον καθαρίζονται οἱ καρποὶ ἀπὸ τῶν ἀχύρων.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ σίτος ἀλωνατριβεῖται καταπατούμενος ὑπὸ ζώων, λιμᾶται δὲ ἀναρρίπτομενος εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἡ διαπνέουσα αὔρα καθαρίζῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀχύρου. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἐργασία ἔχει πολλὰ τὰ κακὰ· διότι πρῶτον κατατρίβεται εἰς μάτην χρόνος πολύτιμος· δεύτερον, οὐδέποτε καθαρίζεται ὁ σίτος μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ὑπὸ τῶν ἀγορῶν ἀκριθείας· καὶ τρίτον καταναλίσκεται μέγα μέρος τῶν ἀχύρων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσιν ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ὀφείλει ἐν μέρει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον εἰσπράττουσι τὰ δέκατα οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν δημόσιων φόρων. Ὁ σιτοσπόρος δὲν δύναται νὰ θερίσῃ τὸν σῖτόν του, ἐὰν μὴ λάβῃ πρότερον τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν παρὰ τοῦ δημοσιῶνου· ἀδιάφορον ἐὰν οἱ καρποὶ του ὠριμάζωσιν ὑπὲρ τὸ δέον καὶ κιθονεύωσιν οὕτω νὰ καταστραφῶσιν. Ἀκολουθῶς πρέπει ὁ σιτοσπόρος νὰ μετακομίσῃ τὸ προϊόν αὐτοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀλώνιον, νὰ καταδαπανᾶται παραφυλάττων αὐτὸ, καὶ ἡ νὰ περιμένη χρόνον μακρὸν ἢ τελευταῖον νὰ καταδωροδοκῇ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τὸν δημοσιῶнын ὅπως τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ ἀλωνίσῃ τὸν σῖτόν του· οὕτω δὲ ἐπανερχεται ὁ ταλαίπωρος οἰκαδε, ἀφοῦ κατηνάλωσεν οὐχὶ τὸ δέκατον, ἀλλὰ τὸ τρίτημόριον σχεδὸν τῆς περιουσίας του. Πῶς νὰ μὴ παραπονῇται δι-καίως ἐναντίον τοιαύτης φαύλης κυβερνήσεως πραγμάτων;

Ἐὰν ἐκαλλιεργεῖτο ἀείποτε τὸ αὐτὸ μέρος τῆς γῆς, διὰ τῶν αὐτῶν ἐργατῶν, καὶ διὰ τῶν κατολλήλων ἐργαλείων καὶ νεωτέρων γεωργικῶν μηχανικῶν, ὁ ἐν Ἑλλάδι θερισμὸς θὰ ἦτο ἀναντιρρήτως πενταπλάσιος, ἡ ἐργασία θὰ ἀπέβαινε τελεσφορωτέρα καὶ θὰ κατηναλίσκετο πολὺ ὀλιγώτερος σπόρος παρὰ τὸν ῥιπτόμενον σήμερον εἰς μάτην κατὰ γῆς. Ὁ τρόπος οὗτος θὰ ἦτο, κατ' ἐμὲ, ὁ ἄριστος ἵνα καλλιεργηθῶσιν αἱ φθαρταὶ γαῖαι τῆς Ἑλλάδος. Τὴν μεγάλην ὠφέλειαν τῆς ἐν Ἑλλάδι βελτιώσεως τῆς γεωπονίας δυνάμεθα ἐκ σμικρῶν νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Κ. Νοέλ καὶ τοῦ Κ. Μύλ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ τῶν Κυρίων Αἰῆς. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι τῷ ὄντι ποικιλιώτατον καὶ πολυειδές. Ἀλλαχοῦ μὲν φαίνεται λίαν ἄγονον· ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἀρδευθῇ πρεπόντως, καὶ ἡ φυτεία ἀμέσως ἀναδυσσάται ὡς διὰ μαγικῆς φάβδου· διότι ἡ ἀρδευσις ἀναλύει χημικῶς τὰ συστατικὰ τοῦ εδάφους στοιχεῖα, τὰ ὅποια αὐθαρρὲι ἐξεγείρονται, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀναζῶσιν, ἅμα πιεσθέντα ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ἀλλαχοῦ δὲ φαίνεται, λεπτόγειον καὶ ἔχον θάσιν κοραλλίνην· καὶ τοῦτο ὅμως τὸ μέρος τῆς γῆς περιέχει ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα δ' αὐτοῦ ὕδατος προάγουσι τὴν εὐρωστέαν τῶν ὠραιότερων σταφυλῶν καὶ ἄλλων ὀπωρῶν, καθὼς πάλιν τὰ τραχύτερα μέρη εἶναι· κατάλληλα διὰ τὴν φυτεῖαν ἐλαιῶν, ροιῶν,

συκαμίνων καὶ συκῶν, ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτων, καὶ τοῦ καπνοῦ, τοῦ σισάμου, καὶ τῶν λαχάνων. Τότε δὴ θὰ ἐξήρουν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν μόνον οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη.

Ὅλη ἡ ὀυτική Ἑλλάς εἶναι τοσοῦτον κατάλληλος εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς σταφίδος, ὥστε τὸ προῖον τοῦτο ἡδύνατο νὰ δεκαπλασιασθῇ ἐντὸς ὁλίγου, συνδεκαπλασιάζον ἐν ταυτῇ καὶ τὰς ἐντεῦθεν προσόδους τοῦ Κράτους. Τὸ αὐτὸ ῥητέον οὐ μόνον περὶ τῆς Κορίνθου ἀλλὰ καὶ περὶ πλείστων ἄλλων τῆς Πελοποννήσου μερῶν, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τινων νήσων. Τὸν θερισμὸν τοῦ σίτου πολλαπλασιάζει ἡ ἄρ-
δευσις οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπομακρύνουσα τὰ συμφύεμενα ζιζάνια καλὴ ἀνασκαφή, καὶ ἡ γρήσις τοῦ ὀμαλίαιτρου καὶ τοῦ λισγαρίου. Ταῦτα πάντα ἐλείπουσι δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς ἐλείπονται καὶ αἱ ὁδοί, δι' ὧν ἔπρεπε νὰ διευκολύνηται καὶ ἀποθάνῃ ἡττον δαπανηρὰ ἢ μετακόμισις, ταχυτέρα δὲ ἢ πώλησις καὶ ἡ τῶν χρημάτων κυκλοφορία.

Ἐπειδὴ ἡ σταφίς εἶναι εἰδικὸν τῆς Ἑλλάδος προῖον θὰ ἦτο ἀντάξιον τοῦ κόπου νὰ ἐξετάσῃ τις, μέχρι τίνος δύναται νὰ ἐπενταθῇ ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐπιτρέπεται ὑπὸ τε τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους. Πολλὰ μέρη λ. χ., τὴν σήμερον σιτοφόρα, καὶ πολλὰι φθορταὶ γαῖαι θὰ ἦσαν καταλληλότεραι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σταφίδων ἢ τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ἡ ἰδιαιτέρα ἐπιμέλεια τοῦ εἰδικοῦ τούτου ἑλληνικοῦ προϊόντος θὰ ἦτο ἀφθονος πλούτου πηγὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας διότι ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ παράξῃ ἄνευ ὑπερβολῆς δεκαπλασίονα σταφιδοκαρπὸν παρ' ὅσον παράγει ταυνῶν.

Ἐλαϊῶνες. Οἱ πρῶται ἐλαϊῶνες, οἵτινες ἐκπλήττουσιν τὸν περιηγούμενον τὴν Ἑλλάδα, εἶναι οἱ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Ἀττικῆς. Τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῶν ὕψος μαρτυρεῖ τρανῶς, ὅτι ἀντέστησαν εἰς τὰς προσβολὰς τῶν χειμῶνων καὶ εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι ἀδιαιλείπτως παρήγαγον καρποὺς πολυτίμους, δυναμένους νὰ ἐξωφλήσωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος χρέη. Ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ μέρει ἀνάγκη πᾶσα νὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ τῶν ἐλαίων φυτεία καὶ νὰ προαχθῇ ἡ τῶν παλαιῶν ἐλαίωνων περίθαλψις διὰ τῆς ἀρδεύσεως καὶ τοῦ κοπρισμοῦ.

Οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐλαϊῶνες, καθὼς πᾶν ἄλλο εἶδος τῆς αὐτοῦ γεωπο-
νίας, εἶναι δυστυχῶς λίαν παρημελημένοι. Οὐδεὶς ἀξιοῖ νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ὠραῖα δένδρα οὐδεὶς τὰ κλαδεύει, οὐδεὶς τὰ καθαίρει. Τότε δὲ μόνον τὰ ἐνθυμοῦνται οἱ Ἕλληνες, ὅταν πρόκηται νὰ συλλέξωσι τοὺς καρποὺς αὐτῶν. Οἱ ἐλαϊῶνες γέμουσι πολλαχοῦ καὶ ἀγρίων ἐλαίων ἐὰν αὐταὶ ἐνεκεντρίζοντο, θὰ ἐξαπλασιάζον μετ' ὀλίγα ἔτη τὴν τοῦ ἐλαίου παραγωγὴν. Αἱ ἐλαῖαι, ὡς εἶναι δὲ γνωστὸν, φέρουσι καρποὺς ἀφθόνους, ὅταν φυτεύωνται ἢ παρὰ τὰς ἀκτὰς ἢ ὀλίγον τι μακρότερον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θαλασσοῦ ἀέρος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλλάς ἔχει πολὺ πλείονα παραλίαν ἢ αὐτὴ ἡ Γαλλία, θὰ εὕρισκε θεβαίως νέον πόρον πλούτου, ἐὰν ἐπεδίδοτο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν

ἐλαιῶν, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον αὐται δὲν ἀπαιτοῦσι τὴν πολύμοχ-
 θον θεραπείαν, τῆς ὁποίας ἀνάγκην ἔχουσι τὰ ἄλλα εἰδικώτερα προϊόν-
 τα αὐτῆς. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν νεωτέρων ἐργαλείων, ὁ τρόπος
 δι' οὗ ἐξάγεται τὸ ἔλαιον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ πιεζομένου καρποῦ εἶ-
 ναι τοσοῦτον ἀτελής καὶ φαῦλος, ὥστε ὁ κάτοχος ἐλαιῶνων ζημιοῦται
 τοῦλάχιστον 30 τοῖς ἑκατὸν. Ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας ὑφίσταται ζη-
 μίας ἀπὸ τῆς ἀτελοῦς καλλιεργήσεως, ἀπὸ τῶν ἐλλειπόντων μηχανι-
 κῶν μέσων τοῦ καθαρῖζειν τὸ ἔλαιον, ἀπὸ τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ φίκου
 καὶ πατριώτου τοῦ δημοσιῶνου καὶ ἀπὸ τῆς στερήσεως ὁδῶν. Τί πα-
 ράδοξον ἐάν ἐνίοτε καταλαμβάνεται ὑπ' ὀργῆς ἐκ διαμέτρου ἀντικει-
 μένης πρὸς τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς εἰρήνης ἢν παριστᾷ ἡ ἐλαία; Τὸ
 εἰδικὸν τοῦτο προϊόν ἀγαπῶσιν οἱ Ἕλληνες κατ' ἐξοχὴν οὐ μόνον
 διότι εἶναι τιμιώτερον τοῦ σίτου, οὐ μόνον διότι ἐργάζονται ἐν αὐτῷ
 ἀπᾶς μόνον τοῦ ἔτους, ὅσας τις τὸ συλλέγουσιν, ἀλλὰ καὶ διότι λαμβά-
 νουσιν ἐκ τῆς πωλήσεώς του ἀργύριον καθαρὸν, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας πω-
 λούσι τὰ ἄλλα τῆς Ἑλλάδος προϊόντα συνήθως δι' ἀνταλλαγῆς.

Μέτ᾽ α. Ἐτερον εἰδικὸν τῆς Ἑλλάδος προϊόν εἶναι ἡ μέταξα.
 Ἀγνοῶμεν τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ποσότητα τῶν βομβυκίων, διότι δὲν
 ὑπάρχουν ἐκθέσεις στατιστικαί. Τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι
 ἡ μέταξα καλλιεργεῖται μετὰ μεγάλου ζήλου. Ἐξ μόνον ἐβδομάδας
 χρειάζεται να δώσῃ τις προσοχὴν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας, τρέφων
 αὐτοὺς διὰ φύλλων συκαμίνου. Τοῦτο δὲ πράττουσιν ἐν Ἑλλάδι εὐχα-
 ρίστως οἱ παῖδες καὶ τὰ κοράσια πρὸς ψυχαγωγίαν.

Ἡ λευκὴ συκάμινος ἀκμάζει εὐτυχῶς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος,
 ἰδίως δὲ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μέχρι 3,000 ποδῶν ὑπεράνω τῆς θαλάσσης.
 Ἡ μεταξοποιία λοιπὸν δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπεκταθῇ ὅσον ἔνεστι
 πλεονέτερον, διὰ τε τὸ εὐκολον τῆς ἐργασίας, διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον, καὶ
 διὰ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν μεγάλην χρηματικὴν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ
 καὶ ἐν ταύτῃ γίνεται λίαν ἐπαισθητὴ ἡ τῶν ὁδῶν ἔλλειψις· τὰ βομ-
 βύκια μετακομίζονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον εἰς μακρὰ ἀποστήματα
 ἐπὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων συνωθούμενα δὲ καθ' ὁδὸν, καταστρέφονται τὰ
 πλεῖστα καὶ ἀφανίζονται. Ἐτερον κώλυμα εἶναι ἡ ἀμείλικτος τραχύ-
 της καὶ ἡ πλεονεξία τῶν εἰσπραττόντων τὰ ἀπὸ τῆς μετάξης δέκατα·
 ὁ μεταξοποιὸς δὲν δύναται νὰ ἐκποιήσῃ τὸ προϊόν αὐτοῦ, ἐάν μὴ πρό-
 τερον ἐπαρῇ εἰς τὰς ἀκρετέστους αὐτῶν ὁπαιτήσεις. Αἱ συκάμινοι
 φυτεύονται ἐντὸς κήπων, καθὼς καὶ τὰ κλήματα τῆς ἁμπέλου ἐντὸς
 ἐλαιῶνων. Τὰ δένδρα ταῦτα προσηκόντως ἐγκεντριζόμενα, δύναται νὰ
 ἀνθρασθήσῃσι πρῶτῳ ἄφθονον φύλλον πληθύν. Τὰ βομβύκια ἀγο-
 ράζονται ἀντὶ ἀδῶς τιμῆς παρὰ τῶν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατ'
 ἔτος ἐρχομένων Ἰταλῶν τε καὶ Γάλλων. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν Ἑλλά-
 δι καὶ ἰδιαίτερα μεταξοκλωστεῖα, ἀποστέλλοντα τὴν μέταξαν εἰς Σμύρ-
 νην. Οἱ Ἕλληνες ἀσχολοῦνται προθύμως εἰς τὴν κατεργασίαν αὐτῆς,
 διότι ἀπολαμβάνουσιν ἀμέσως καθαρὸν χρηματικὸν καὶ διότι κοπιᾷ-
 ζουσιν ὀλίγον. Ἐάν ὅμως ἐτακτοποιεῖτο μὲν ἡ φορολογία, ἐστρώοντο
 δὲ καὶ νέαι ὁδοί, ἡ μεταξοποιία, προαγομένη ὑπὸ τε τοῦ κλίματος
 καὶ τοῦ ἐδάφους, θὰ ἠύξανε βεβαίως τὸν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημό-
 σιον τῶν Ἑλλήνων πλοῦτον.

Ἄμπελῶνες. Ἐτερος σημαντικὸς κλάδος τῆς γεωπονίας καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους εἶναι οἱ ἀμπελῶνες· ἀλλ' ἡ τούτων καλλιέργεια, παντελῶς παρημελημένη οὔσα, διατελεῖ εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, Ἐὰν εἰσῆγτο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ τὸν Ῥοδανὸν συνήθης τρόπος τῆς ἀμπελουργίας, ὁ ἑλληνικὸς τρυγητὸς θὰ ἦτο ἀληθῶς ἀνυπολόγιστος καὶ πολὺ ἐντελεστερος τοῦ σημερινοῦ. Ἐὰν ἐρωτηθῶσιν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, διατί δὲν προήχθη ἐν τῇ πατρίδι τῶν ἡ οἰνοποιία, ἅπαντες μὲν τῇ φωνῇ θὰ ἀποδώσωσι τὸ αἷτιον εἰς γενικὴν τινα ἀκηδεῖαν, εἰς τῶν ὁδῶν τὴν ἑλλειψιν, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν τρομοκρατίαν τῶν εἰσπραττόντων τοὺς δημοσίους φόρους. Οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἀδιαιρέτως παραπονοῦνται, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς οἶνος ἀναμιγνύεται μετὰ τῆς ρητίνης· πράττουσι δὲ τοῦτο οἱ Ἕλληνες, πρῶτον μὲν, διότι δὲν ἔχουσιν ἀφρονίαν φιαλῶν καὶ ἄλλων καταλλήλων οἰνοδόγων ἀγγείων· εἴτα δὲ, διότι ἔνεκα τῆς ἑλλείψεως τῶν ὁδῶν, ἀναγκάζονται νὰ τὸν μετακομίζωσιν ἐντὸς ἀσκῶν ἐπὶ ὄνων καὶ ἡμιόνων. Ἐν τούτοις ἡ Ἑλλάς ἡδύνατο νὰ παράγῃ τὸν κάλλιστον, τὸν φυσικώτατον, καὶ τὸν ὀνότατον οἶνον τῆς οἰκουμένης, ἐὰν σπουδαίτερον ἤσχολεῖτο εἰς τὴν κατεργασίαν αὐτοῦ.

Δυστυχῶς οἱ ἀμπελῶνες τῆς Ἑλλάδος κείνται παρημελημένοι καὶ ἀπροστάτευτοι· οὔτε κοπρίζονται, οὔτε ἀρδεύονται, οὔτε θεραπεύονται ἄλλως πῶς ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός. Ὁ ἐγκεντρισμὸς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις συνήθης τρόπος τοῦ κατασκευάζειν τὸν οἶνον θὰ παρεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα νέαν πηγὴν πλούτου καὶ προσόδων.

Καπνός. Ἐτερον προϊόν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ὁ καπνός. Μεθ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω διαληφθέντα ἑλλείμματα, μεθ' ὅλην τὴν ἑλλειψιν τῆς ἀρδεύσεως καὶ τῶν ὁδῶν, μεθ' ὅλον τὸν τυραννικὸν τρόπον, καθ' ὃν εἰσπραττόνται τὰ δέκατα, μεθ' ὅλην τὴν στέρησιν τῶν νεωτέρων γεωπονικῶν ἐργαλείων, ἡ ποιότης τοῦ ἑλληνικοῦ καπνοῦ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐξάίρετος. Τὸ βαρύτεμον τοῦτο προϊόν ἡδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ ἔτι μᾶλλον, ἰδίως ἐν τῇ βορείᾳ Ἑλλάδι. Τὰ μέρη, ἔνθα βλοστανεὶ τὸ φυτὸν τοῦτο, θὰ παρῆγον τοῦλάχιστον τὸ διπλάσιον, ἐὰν εἰσῆγτο ἡ ἀρδεύσις καὶ ἐντελεστέρα τις καλλιέργεια.

Βαμβάκιον. Τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι λίαν κατάλληλα εἰς τὴν βαμβακοφυτείαν, ἰδίως ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Εὐβοίας. Ἡ ποιότης τοῦ ἑλληνικοῦ βάμβακος εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς ἡ τοῦ τῆς νοτίου Καρολίνης. Ἡ ἐν Ἑλλάδι βαμβακοφυτεία, ἡ σήμερον λίαν ἑλλειπὴς, δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ βελτιωθῇ. Τὸ αὐτὸ φυτόνον βαμβάκιον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐπλανδικόν. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ Σησλανδικοῦ βαμβακίου εἰς τὰ παράλια μέρη θὰ παρῆχε πλουσιοπάροχον συλλογὴν εἰς τοὺς βιομηγάνους, διότι ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος πληροὶ πάντας τοὺς ὅρους τῆς καλλιέργειας αὐτοῦ.

Σῦκα καὶ ἄλλαι ὁπωρεαί. Ἡ τῶν σύκων καλλιέργεια θὰ ἐπολλαπλασιαζέτο ἐν Ἑλλάδι, ἐὰν ὑπῆρχον ὁδοὶ διευκολύνουσαι τὴν

εἰς τὰς ἀγορὰς μετακόμισιν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ξένων πλοίων ταχέϊαν φόρτωσίν των. Τὰ αὐτόθεν σῦκα καὶ τὰς ἄλλας ὁπώρας λαμβάνομεν συνήθως ἐν Εὐρώπῃ ἐμμεσως, διὰ Σμύγνης. Ἡ προετοιμασία τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀποστελλομένων σύκων ἀφίνεται ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά· αὐτὰ δὲ τὰ δένδρα οὐδεμίαν ἄλλην ἀπαιτοῦσι περιθάλψιν ἢ τὴν τῆς ἀρεύσεως. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως τὰ κατὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν δεκάτων παράπονα εἶναι μεγάλα καὶ ἐνίοτε ἀπίστευτα. Ἐὰν ἐβελτιοῦτο ἡ καλλιέργεια τῶν σύκων, θὰ ἐπλούτουν ἀναμφιδόλως πολλοὶ σήμερον πενιῶντες.

Βάλανος. Ἡ ἐξαγωγή τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος θὰ αὐξηθῇ θαυμασίως, ἐὰν κατασκευασθῶσιν ὁδοὶ ἀπὸ μέσων τῶν δασῶν, ὡς ἐπομεν ἐν τῇ προτέρᾳ διατριβῇ ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ὁδῶν στρωθεισῶν, ἡ τῆς ἐξαγωγῆς αὐξήσις δὲν θὰ ᾔναι διαρκής· διότι ἕκαστος μὲν θὰ προτιμᾷ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ὁποῖαν ἔχει γῆν μᾶλλον ἢ νὰ τὴν ὡς δάσος. αἱ δὲ ἐν τοῖς δάσεσι βάλανοι θὰ ἐκπωληθῶσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν. Ὅπως δὴ ποτε, τὰ μέρη, ἐνθα νῦν φύεται ἡ βάλανος, δὲν θὰ καλλιεργηθῶσι φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὥστε αἱ ὁδοὶ θὰ προῆγον ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ τῶν σημερινῶν βαλάνων τὴν ἐμπορίαν, καὶ τὴν θαυμασίαν ἀραιώσιν τῶν δασῶν.

Τὰ ἄλλα συνηθέστερα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας, σίτος, λ. γ. κριθή κ.λ. διάκεινται ἀθλίως, διότι ἐλλείπουν τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἡ ἄρδεις, τὰ μέσα τῆς ταχείας μετακομίσεως, καὶ διότι οἱ εἰσπράττοντες τοὺς φόρους διαπράττουν καὶ ἐνταῦθα μυρίας ὄσας αὐθαιρέσιαι. Ἐὰν ὅμως εἰς τὴν γονιμοτάτην γῆν τῆς Ἑλλάδος ἐφηρμόζετο ἡ ἐν Εὐρώπῃ προαχθεῖσα μέθοδος τῆς γεωπονίας, ὁ θερισμός θὰ ἦτο τριπλάσιος καὶ τετραπλάσιος τοῦ σημερινοῦ. Οὐδεμία ἄλλη χώρα ἔχει μείζονα ἀνάγκην βελτιώσεως τῆς γεωργίας παρὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεμία ἐγένετο προσπάθεια ὅπως εἰσχυθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ συνήθως ἐν τοῖς θερισμοῖς κλίμασι φυόμενος χόρτος, ὁ ἐν οἰαδήποτε ὥρᾳ τοῦ ἔτους παρέχων ἀφθονον εἰς τὰ κτήνη τροφήν(1). Οὐδεμία ἐγένετο βελτίωσις ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ. Τὸ τῆς Ἑλλάδος μαλλίον θὰ ἦτο μᾶλλον ἐπιζήτητον, ἐὰν ἐγεννώντο πρόβατα ἐκ τῆς μίξεως προβάτων διαφόρων εἰδῶν. Τὰ ἔλη θὰ ἦσαν καταλλήλιστα εἰς τὴν φυτεῖαν τοῦ ὀρυζίου, ἢ (ἀποξηραίνόμενα) εἰς νομάς τῶν κτηνῶν. Ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς στρωθῇ δι' ὁδῶν, ἀποδεχθῇ τὰ νεώτερα ἐργαλεῖα καὶ τὰς νεωτέρας τοῦ καλλιεργεῖν μεθόδους, θὰ ἔχῃ πενταπλασίονα προϊόντα καὶ πρόσδοτον παρ' ὅσῃν ἀπολαμβάνει τανῦν μετὰ πολλῶν μόχθων.

ΑΣΛΕΒΟΥΔ.

(Ἐκ τῆς Κλειοῦς).

(1) Τοιοῦτον χόρτον ἐσπείραμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ δυστυχῶς μὲν οὐκ ἐφύτρωσαντα πέρυσιν μᾶς τὸν κατέστρεψε ποιμὴν, καὶ εἰσέτι ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἐδικάσθῃ καὶ ἐτιμωρήθῃ.